

Козак Т. Б.

Національний університет «Одеська юридична академія»

Тупікова Т. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

Пеліван О. К.

Національний університет «Одеська юридична академія»

СИМВОЛІКА БІЛОГО І ЧОРНОГО КОЛЬОРУ В КУЛЬТУРІ І ТРАДИЦІЯХ РІЗНИХ НАРОДІВ. ПЕРВІСНИЙ СЕМАНТИЗМ ПОНЯТТЯ ‘ЧОРНИЙ / БІЛИЙ’

У статті досліджується процес зародження і розвитку змістових відтінків та фонетичного оформлення поняття ‘чорний’/‘білий’ у мовах первісної формації. Реконструкція праформи цього поняття вимагає залучення відомостей про нього з багатьох індоєвропейських мов: використано матеріали етимологічних, тлумачних, міфологічних, фразеологічних, двомовних словників; проаналізовано значну кількість давньо- і середньовісньонімецьких текстів. У численних лінгвістичних працях, присвячених проблемі вивчення кольоропозначень, рідко досліджуються питання походження цих лексем, зміни в їхньому значенні; не приділяється увага глибокій реконструкції і відповідно – первісному мотивуванню. У статті проаналізована символіка і специфіка білого і чорного кольорів в культурах і традиціях різних народів, виявленні основні тенденції і закономірності розвитку цієї лексичної підсистеми. В процесі дослідження з’ясована хронологія зародження поняття ‘чорний’/‘білий’ у мовах первісної формації. Визначені та розкриті особливості розвитку семантики досліджуваних одиниць у діахронічному аспекті. Проведена лінгвістична реконструкція праформ та виявлена первинна мотивація досліджуваних лексем. У роботі з’ясовано, що перші слова самі по собі були багатозначними, перевантаженими, але в контексті, що описує прості ситуації, в яких спілкувалися стародавні люди, слова набували ясності та визначеності. При багатозначності древніх коренів траплялося нерідко, що як самі корені, так і похідні від них слова містили в собі протилежні один одному значення. У статті розкрито, що поняття білого кольору і зорово-чуттєве сприйняття його складалося насамперед в опозиції ‘світлий (білий)’ – ‘темний (чорний)’. У зіставленні темряви й світла спочатку не як двох контрастних зорових відчуттів, а як контрастних стихій видимого світу – чорного як темного, а білого – як світлого, а, отже, особливо виділеного на тлі чорного, і виявилось можливим виділення білого кольору. Двоїстість символіки вказує на те, що спочатку людина сприймала колір як єдине і неподільне поняття, в якому імпліцитно співіснували бінарні протиставлення ‘білий’ і ‘чорний’.

Ключові слова: прикметники на позначення кольору, діахронічні ознаки, розвиток семантики, реконструкція слів, мотивація, бінарність, символіка, синкретизм, первинна номінація.

Постановка проблеми. Особливістю сучасних мовознавчих досліджень є принципове розмежування синхронії і діахронії. Після панування синхронії, яке дало суттєві результати, у лінгвістичній науці все частіше підкреслюється необхідність вивчення розвитку мови як системи.

Відсутність праць, у яких словотвірний і семантичний аспекти мови були б представлені на діахронному зрізі як цілісна система, пояснюється в першу чергу складністю об’єкта спостереження.

Діахронічний аналіз слів, які позначають колір, дає змогу зазирнути в історичне минуле

відповідних лексем, проаналізувати їх становлення й розвиток, а на підставі отриманих даних реконструювати найдавніші форми та значення, що дозволяють побачити особливості мислення людини, сприйняття нею оточуючого світу. Все зазначене дозволяє вважати тему статті як актуальною, що знаходиться в центрі сучасної проблематики робіт зі семантики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій на цю тему свідчить, про те, що в них розглянуті, як правило, різні форми слів з різним значенням, що позначають колір; зроблено спроби психолінгвіс-

тичного вивчення семантичних відношень у групі позначень кольору, розглядається можливість системного опису семантики слів на позначення кольору, їх класифікації, але відносно рідко вивчаються питання походження й розвитку лексем, відсутня глибока реконструкція цих слів і, відповідно, первинна мотивація.

У мовах первісної формації ми не знаходимо роздільності якісних значень. Якісні значення завжди з'єднані та зчеплені між собою, внаслідок чого кожне ім'я висловлює, як правило, не одне, а кілька якісних значень. Цю особливість первісного імені, яку можна позначити як його багато-якісність або якісний полісемантизм. Поєднання в одному слові позначень для різних кольорів не можна розглядати як свідчення бідності кольоровідчуттів. Воно, скоріш за все, має розглядатися як результат бідності мови, який витікав із труднощів вираження за допомогою слів відмінності в кольорі. Упродовж розвитку людства змінюється і розвивається не колірний зір, а назва кольоропозначання.

Завданням даної роботи є вивчення символіки і специфіки кольоропозначень у культурах і традиціях різних народів з виявлення основних тенденцій і закономірностей розвитку цієї лексичної підсистеми.

Постановка завдання. Метою нашої статті є аналіз символіки білого і чорного кольорів в культурах і традиціях різних народів і визначення первісного мотивування понять чорний/білий.

Виклад основного матеріалу. Стародавні люди мали вузький горизонт конкретно-чуттєвого, асоціативного, а тому неминуче поверхневого, зовнішнього сприйняття навколишнього світу. Світосприйняття було дуалістичним, і основою такого «здвоєного» розуміння була нерозчленованість сфери практичної діяльності, де використовувалися просторово-часові і причинно-наслідкові зв'язки між процесами, предметами і явищами. Природа сприймалася як єдине ціле, за різноманіттям її форм і повторюваністю подій стояла дія якогось доцільного механізму, який здійснював зв'язки між окремими ланками життєвого процесу за принципом перенесення знайомого, звичного на невідоме, таємниче.

Мислення первісних людей було в основі своїй містичним, і тому найдавніші уявлення людини знайшли своє відображення в міфах, легендах, у побуті. Міфи, витоки яких губляться на межі тваринного та соціального світів, виконували своєрідну функцію посередників між людиною та подіями, що відображалися людиною, реально

існували, регулярно повторювалися. На час появи писемних пам'яток уявлення людини пройшло тривалий шлях розвитку та піддалося великим змінам. У первісної людини були вже такі поняття, як земля і небо, місяць і сонце, зміна дня і ночі, схід і захід сонця та місяця. У стародавніх індійців та іранців бог Мітра уособлював день, бог Варуна – ніч, відповідно: «денне сонце – нічне сонце», причому кожен з них міг набирати якості іншого та їх протиставлення ніколи не було ворожнечею або суперництвом. Бог Зевс також уособлював два міфічних елементи, об'єднаних в одне ціле. Він – небо і земля, море і повітря, бог ясної та похмурої погоди, світлий бог (найбільш світлий бог) – Зевс, одружується із найбільш темною богинею, Персефоною. Дитина від цього шлюбу, Загрей, повинна бути проміжною ланкою між світлом і темрявою. Вона повинна зводити зі світла у темряву і з темряви до світла [8].

У Єгипті здавна існував культ мертвих і розрізнялися дві фази буття: небесна і підземна, але мислилися вони як єдине ціле. Це знайшло відображення в найменуванні божества Ра-Осіріса (Ра – бог сонця, Осіріс – бог мертвих). У багатьох міфах говориться, що бог Ра у своєму човні проходить денний та підземний світи, де йому доводиться вести боротьбу з численними ворогами. Сонячне божество Ра уособлювало спочатку одиничний цикл у русі денним і нічним небом, але поступово двоїстість у відмінності день-ніч призвела до появи місячного божества – бога Тота. Однак з двох богів головним залишається Ра, а Тот був лише його заступником, відображенням сонячного світла. У стародавніх єгиптян було протиставлення світла і темряви, дня і ночі, добра і зла [8].

Спочатку поняття 'чорний', як уже зазначалося вище, не було конкретним, точним кольоропозначенням, а характеризувало темні тони при протиставленні білим, світлим тонам. Темнота ночі, яка огортає все навколо і робить видимі до цього предмети розмитими, ледь помітними; зловісна тиша, характерна для цього часу доби, – всі ці особливості нічного часу викликали у примітивних народів асоціації темряви з часом буйства злих духів, демонів, які боялися денного світла і чекали темряви, щоб нашкодити людям. Чорний – це колір чорта, відьом та іншої нечисті. Духи, відьми, демони, душі померлих грішників у розумінні стародавніх часто знаходили притулок у тілах тварин і птахів чорного кольору, таких як чорна кішка, собака, ведмідь, ворон, ворона, чорна свиня, корова. Звідси численні повір'я про те, що зустріч з такими тваринами не обіцяє нічого

доброго. Наприклад, невдача чекає того, кому перейде дорогу чорний кіт. Якщо чорна кішка перебіжить дорогу похоронній процесії, то душа померлого нечиста. У будинку, де є немовля, не повинна перебувати чорна кішка з білою плямою, її дихання може вбити немовля [7, с. 1434]. Особливо диявольська тварина – чорна курка, і якщо вона відкладе чорне яйце, то неодмінно повинна бути спалена. У Тіролі був поширений вираз: «Die schwarze Kuh drückt ihn, hat ihn getreten... er fühlt Mangel, hat schwere Sorge» ('Чорна корова пригнічує свого володаря, призводить до нужди та великих турбот, клопотів') [7, с. 1435].

І в той самий час тварини чорного кольору володіли цілющою силою, служили своєрідним оберегом для своїх господарів. Вважалося, що будинок, у якому є чорна кішка, чорна собака і чорний півень, ніколи не постраждає від пожежі. У Саксонії побутовало повір'я, що якщо когось обікрали, то необхідно взяти чорну курку, зварити її та дев'ять п'ятниць поспіль не доторкатися до неї. Тоді злодій або принесе вкрадене назад, або помре. Ще один спосіб знайти злодія: чорну курку вимащували сажею і давали доторкнутися до неї усім підозрюваним. Той, у кого руки не ставали чорними, вважався злодієм [7].

Щоб домогтися взаємності у коханні, необхідно було носити при собі білі камені, вилучені зі шлунку вбитого чорного півня, або ж покласти його язик поверх свого власного і сказати при цьому: «Wie der Hahn die Henne, so liebe mich die Tochter des NN» ('Як півень (любить) курку, так полюби мене дочка N.N.') [7, с. 1441].

Чорний колір, двоїстість його символіки, використовувався і як своєрідний оберег від негоди, стихійного лиха, ураганів, епідемій. Він був, поряд з білим і червоним, кольором захисту від демонів і злих духів. У Голландії під час урагану в жертву приносилися чорна собака. А в Шлезії селяни під час заходу сонця закопували в полі кістки чорної вівці, яку за день до цього засмажували та спільно з'їдали. Подібний обряд був захистом від стихійних лих і неврожаїв, був покликаний звести збиток від них до мінімуму.

Під час епідемії чуми вбивали чорну кішку, чорну собаку і чорного півня, змішували їх кров і занурювали в неї нитку. Потім цією ниткою обмотували будинок, примовляючи: «Komm nicht herein, der schwarze Hund wird dich beißen, die schwarze Katze dich verreißen, der schwarze Hahn nach dir hacken» ('Не входи (чума), чорний собака тебе покусас, чорна кішка тебе розірве, чорний півень тебе заклоє') [7, с. 1445].

Щоб уберегти дітей від пристріту, відвести від них злих духів, батьки розфарбовували їм обличчя брудом, роблячи їх невпізнаними і навіть страхотливими для демонів і іншої нечисті. Фарбування в чорний колір для відлякування злих духів було всюди дуже поширене. У Греції в різдвяний святвечір для захисту від демонів малювали на дверях чорне коло, а на Буковині євреї під час різних епідемій фарбували стіни своїх будинків вугіллям у чорний колір. Прояв залишкових явищ, відгомонів цієї традиції можна углядіти у святкуванні різних сучасних свят у Німеччині (таких, наприклад, як: Великдень, Трійця, свято волхвів, проводи зими), коли обличчя людей, які беруть участь у святі, святковій феєрії, розфарбовуються в чорний колір. Крім того, чорні спідниці і піджаки є невід'ємною частиною багатьох національних костюмів. Народження, весілля і похорони – важливі життєві події – насамперед потребують захисту від нечистої сили, злих духів. У деяких регіонах Австрії новонародженому, щоб відвести від нього дурний погляд, підвішували на шию жмут шерсті чорного козла. У Ерцгебірзі, щоб уберегти маленьку дитину від високої температури та судом, її подушку покривали чорною шовковою хусткою або ж на обличчя їй клали чорну шовкову хустку хресної матері. У Равенсбурзі породіллі і кума при першому відвідуванні церкви одягалися у все чорне. І, навпаки, в Оберпфальці при відвідуванні породіллі ні в якому разі не можна було бути одягненим у чорне, бо це означало смерть для матері і дитини.

У давній Баварії (Altbayern) наречена з моменту оголошення заручин і до самого весілля повинна була носити чорне плаття. А коли молодята вселялися в новий будинок, належало пустити до дверей попереду себе чорну курку або ж запустити її в будинок через вікно. Тоді всі нещастя, невдачі, хвороби тварина візьме на себе.

Чорний колір через свій психо-фізіологічний вплив (бруд, темрява, символ печалі) став кольором смерті і поганих ознак. В одній австрійській легенді мовиться, що якщо подорожуючому зустрінеться на дорозі жінка з чорною хусткою в руках, яка є посланницею диявола, то подорожуючий ні в якому разі не повинен брати цю хустку. Він повинен сказати: «Frau Pert, Frau Pert, wirfs Tüchlein auf die Erde» ('Пані Перт, пані Перт, кинь хустинку на землю') [9, с. 724].

Як свідчення того, що чорний не завжди був кольором, сполученим з негативною енергетикою, є повір'я, в яких цей колір є кольором, що приносить щастя і удачу. Багатим і благополучним вва-

жається будинок, де є чорна курка, чорна кішка і чорна собака. Чорна корова і чорне теля приносять особливе щастя та удачу. Чорна павутина, що випадково зачепилася за людину, теж вісник щастя. А якщо молода дівчина зустрічає сажотруса з драбиною, то незабаром вона неодмінно вийде заміж.

Чорний – це колір ночі, таємничої, непізнаної стихії, наповненої для стародавніх людей багатьма несподіванками і небезпеками. Він був здатний викликати в них почуття тривоги, сум'яття і страху. Гнітюче діючи на психіку людини, він з часом став символом жалоби, туги і печалі. Але приклади свідчать про вживання цього кольору не тільки в негативному, а й у позитивному сенсі стосовно людини, реалій її життя. Це спостереження ще раз підкреслює припущення про цілісність і бінарність сприйняття древньою людиною навколишнього світу [3]. Слід зауважити, що індивідуальне бачення світу дозволяє залежно від різних факторів – настрою, психо-фізіологічного стану, тимчасової ситуації і т. п. – використовувати двоплановість кольоропозначень, тобто бачити те чи інше кольоропозначення з позитивним чи негативним значенням і відповідно символізувати через одне і те ж кольоропозначення позитивні або негативні явища [2].

Слово 'білий' відоме, насамперед, як кольоропозначення, що використовується для визначення божественних сил. З кореня **div* 'світити' у германців розвинувся термін для назви божества, а також джерела світла – сонця. Правда, не обоготвореного джерела світла – сонця, а світла взагалі.

У греків серед слів, що позначають світло, слово *λευκός* стоїть на першому місці [6]. Воно вживається у поєднанні з основою *luq* – 'світло'. Пор: лат. *lucio*; ірл. *luachte*; нім. *leuchten*. Цей корінь є також в основі імені німецького бога вогню Локі. Як з терміна, що означає світло, виникло кольоропозначення, показує словоформа слова *λευκός*; (спочатку вона вживалася в певних словосполученнях при співвідношенні з іншими поняттями, явищами). Вона пройшла шлях трансформації від позначення світла і блиску до кольоропозначення задовго до виникнення великого епосу. Очевидно, що початкове значення цього слова як світла, блиску втрачено і виявлялося лише в окремих формах.

Первісне використання цього слова для позначення світла і блиску, яке поступово набуло значення 'білий', визначає широке використання цього кольору в цілителстві, магії, культі похованих померлих.

В одному з грецьких папірусів подається опис мага, котрий проводить процес жертвоприношення. Одним з елементів його шат були дві лаврові гілки. Одна з них була пов'язана біло-червоною вовняною ниткою у вінок, вінок одягався на голову, а нитка спускалася, обвиваючи груди, до руки, яка тримала другу лаврову гілку. Вінок на голові і гілка в руці, пов'язані червоно-білою вовняною ниткою і списані магичними іменами, давали чаклунові можливість протистояти темним силам і злим демонам. І благодатна сила полягала, насамперед, у тому, що гілки були об'язані червоно-білою вовняною ниткою. У такому вбранні жрець звертався з молитвою, благанням до божества. Приносилися в жертву, як правило, білий півень, ялинові шишки, незмішані біле і червоне вино. У священних гаях на деревах розвішувалися біло-червоні стрічки, щоб зберегти, підтримати в них благодать. Різні сучасні і середньовічні звичаї знаходять, таким чином, своє пояснення. Наприклад, у Македонії, Молдові в свято весни люди прикрашають себе і дерева червоно-білими бантиками.

В староіндійській, авестійській та кельтській традиціях соціальні ранги асоціювалися з певним кольором: ранг жерців символізував білий колір, ранг воїнів – червоний, хліборобів і ремісників – зазвичай синій. Такі однакові колірні асоціації у перших двох рангів в індо-іранській та кельтській традиціях дозволяють зробити висновок про давність такого протиставлення і приналежність його до загальноіндоевропейського епосу.

В одній з фризських книг (*Rechtsbuch*) можна знайти припис, що різки для покарання недбайливих молодиків, мали попередньо завертатися в білу шерсть і лежати на вівтарі, тільки після цього вони могли застосовуватися для покарання [5]. І тут обгортання в білу шерсть означає ізоляцію від негативного впливу.

Білий одяг використовувався у культі поховання померлих. При цьому примітні два факти. Перший – турбота про померлих, другий – турбота про решту живих. Померлого вбирали в білий або червоний одяг, клали поруч або на одяг картинку з білим півнем і закладали на голову вінок. Білий півень на грудях померлого виконував таку ж роль, як і біло-червоний колір, а саме – захищав померлого, вже у потойбічному світі, від злих духів і демонів. Згідно з німецькими народними оповідями, білі півні виганяють відьом.

А у християн білий півень уособлював порятунок, він кликав з темряви до світла, зі смерті до життя. Присутні на похоронах, які відчува-

ють страх перед смертю і демонами, отримували захист від цього страху, надягаючи білий або червоний одяг [5, с. 22].

Релігійні форми довго існували, навіть тоді, коли вже сенс, закладений у них, втратився або видозмінився. Білий одяг і донині вважається в деяких народів траурним (Індія, острів Ява, Китай).

У Швейцарії (Берн), коли помирала людина, на дерево вивішувался білий рушник, яким, як правило, омивали померлого. Якщо рушник швидко загнивав, то вважалося, що і померлий зогнив. Якщо дерево, на якому висів рушник, зацвітало або добре росло, то говорили, що померлий потрапив у рай [7, с. 348].

Смерть, чума завжди поставали в образах людей у білому вбранні і з мляво-блідими обличчями. Адже саме кров – ця червона субстанція – є основою нашої життєвої сили.

Білі тварини були найбільш шанованими жертвопринесеннями (білий півень, білий кінь). Люди вважали, що саме вони супроводжують душі померлих в інший світ, їх образ вважався захистом від відьом і нечисті. У деяких народів білий кінь не просто цінувався, а й був священною твариною. Тому богам приносився в жертву не просто кінь, а найпрекрасніший білий кінь (Schimmel) [5, с. 23]. Він був уособленням успіху, перемоги, тріумфу.

Цей колір завжди вважався кольором чистоти, невинності, миру. Ось чому парламентарі всіх країн на підтвердження того, що вони прийшли з мирними намірами, для переговорів, піднімають білий прапор. У Німеччині першу пасхальну неділю називають 'Білою неділею' (der «Weisse Sonntag»): це день, коли діти йдуть на свою першу конфірмацію [7, с. 347].

Завдяки своїй магічній силі білий вважався кольором захисту та оберега насамперед для породіль та новонароджених. За стародавніми німецькими повір'ями чоловіки, котрі приходять у будинок до породіллі, повинні були обгорнутися білим простирадлом. А коли в Оберфальці немовля в перший раз вносили в будинок, йому давали яйце. Згідно з повір'ям, це сприяло тому, що він швидко почне говорити.

Пізнання людиною навколишнього світу визначало становлення його понять про дійсність, розвиток соціального середовища, зростання культурного рівня. Це поступово призводило людину до перегляду своїх колишніх образів і створення нових понять вищого рівня. Колір невіддільний від людини, від навколишньої дійсності. З кольо-

ром людина стикається протягом усього свого життя. Причому в ході розвитку людства змінюється і розвивається кольоропозначення.

Білий колір як світлий, яскравий, що володіє ефектом світіння, в силу його протиставленості темному, чорному викликає радісний, оптимістичний настрій, символізує світле, життєрадісне начало.

Білий колір з давніх часів був кольором чистоти, урочистості й тріумфу. Але в той же час, як показують приклади, наведені вище, білий колір пов'язаний у деяких народів з такими поняттями, як «хвороба», «смерть», «траур», «нещастя», тобто асоціюється з негативними емоціями, переживаннями людини. Така двоїстість символіки вказує на те, що спочатку людина сприймала колір як єдине і неподільне поняття, в якому імпліцитно співіснували бінарні протиставлення 'білий' і 'чорний'.

Слов'яни вірили в Чорнобога і Білобога. Білобог ототожнювався зі Світовидом на тій підставі, що атрибутом Світовида був білий кінь. Світовид виступав як уособлення світла.

Існує думка вчених (В. В. Левицький, В. Г. Таранець, О. Д. Огуй), що кольори 'чорний' і 'білий' були не тільки початковими кольорами, які людина виділила з навколишнього світу, але вони навіть походять від одного кореня і певний час позначалися одним словом [1; 2; 3]. Щоб показати це, необхідно звернутися до стародавніх словоформ.

В індоєвропейській мові для позначення білого і чорного кольору використовувалися подібні й різні корені, одним з них є корінь **ra*. Індоєвропейська протоформа **ra* мала значення не тільки 'світло', але й 'темрява'. У такому значенні зустрічаємо корінь **ra* в словах: дінд. гвто 'ніч'; гвіго (звідси іє. **ra*-'темрява'). Цю ж сему **ra* мають в індоєвропейських мовах не тільки назви світил Сонця і Місяця, вона присутня в назвах інших планет, таких, як Марс, Юпітер, Венера, Меркурій, Сатурн і в загальних найменуваннях типу: лат. *Stella* 'зірка', нім. *Stern* 'зірка', укр. 'зоря' [4, с. 45]. Значення 'світло' і 'темрява' необхідно розглядати як похідні від первинної значущості **ra*.

Перші слова самі по собі були багатозначними, перевантаженими, але в контексті, що описує прості ситуації, в яких спілкувалися перші люди, слова набували ясності та визначеності. При багатозначності древніх коренів траплялося вельми нерідко, що як самі корені, так і похідні від них слова містили в собі протилежні один одному значення. Наприклад: дінд. *ahtu* 'світло денне; світло; блиск' і 'ніч'; перс. *bachten* 'схід' і 'захід'. Явище, при якому одне і те ж слово вміщує в собі

два прямо протилежних значення, В.Г.Таранець назвав антонімією кореня. Він пояснює це явище тим, що стародавні корені та похідні від них слова мали спільні широкі і в той же час дуже невизначені значення, з яких згодом утворилися значення, які при більш точному визначенні їх у мові шляхом диференціювання нерідко виражали протилежні одне одному поняття [3].

Висновки. Щоб зрозуміти значення світла, потрібно було привести його в зв'язок з уявленням мороку. Можна припускати, що поняття білого кольору і зорово-чуттєве сприйняття його складалося насамперед в опозиції 'світлий (білий)' – 'темний (чорний)'. У зіставленні темряви й світла спочатку не як двох контрастних зорових відчуттів, а як контрастних стихій видимого світу – чорного як темного, а білого – як світлого, а, отже, особливо виділеного на тлі чорного, і виявилось можливим виділення білого кольору. Білий колір як світлий, яскравий, що володіє ефектом світіння, внаслідок його постійного протиставлення чорному, темному, закономірно міг порушувати радісні, оптимістичні настрої, символізувати собою світле, життєрадісне начало. «Die Weiße ist bei allen Völkern oft sogar das unbewußt Symbol... der ethischen Reinheit...», – писав Ф. Норк. ('Білий – у всіх народів, часто навіть мимоволі, інстинктивно є символом... етичної чистоти'). Взагалі, «носії мови не помічають, що протиставлення 'білий – чорний' є не протиставлення за кольором, а за ознакою «максимум світла – відсутність світла» [8, с. 17].

Коренебудова **kwata* в певній ситуації могла означати дослівно «простір / світ / поділене або дволике» і закріпитися за якоюсь його частиною – 'темною' або 'світлою' або позначати Всесвіт у цілому. Найширшого розповсюдження набув індоєвропейський словотвір у значенні 'світлий / світло/', який представлений у вигляді **kweit* 'світити, сяяти, блищати'. Пор: герм. **kwotoz* 'світло, бути світлим, білий'; слав. **svetъ*; слн. *svkt* 'світло, люди' [3].

Очевидно, що **kwata*, висловлюючи «двоїстість», закріпилася в багатьох мовах за одним з членів опозиції, отримавши значення 'світлий'. Його протилежність у вигляді 'не-світлий, темний' формально набуває реалізації у вигляді **ne-kwata*, де **ne* / *<*nw* виступає в значенні заперечення [4, с. 61]. Отримане утворення може бути співвіднесене з відомою індоєвропейською формою **nekw* (*t-*) зі значенням 'ніч'. Наприклад: герм. *naht* 'ніч'; ст-слав. *ношть*; лит. *naktis*; дінд. *нак*; лат. *nox*; хет. *nekuz* 'вечір'. У структурах **kwata* і **ne-kwata* наочно представлена вторинність найменування негативного члена бінарної опозиції у відношенні до її позитивного члена 'світлий' [4, с. 61]. І потім уже з ночі вийшов день, тобто з'явилося нове протиставлення 'ніч' / 'день', однак тут різні кореневі утворення імен.

Двоїстість символіки вказує на те, що спочатку людина сприймала колір як єдине і неподільне поняття, в якому імпліцитно співіснували бінарні протиставлення 'білий' і 'чорний'.

Список літератури:

1. Левицький В.В., Огуй О.Д., Кійко Ю.Є., Кійко С.В. Апроксимативні методи вивчення лексичного складу. Чернівці: Рута, 2000. 136 с.
2. Огуй О.Д. Структурні відношення, типи полісемії та їх кількісні характеристики. Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія. Вип. 114. Чернівці: Рута, 2001. С. 3–7.
3. Таранець В.Г. Поняття бінарності та зародження древніх слів. Часопис «Мова». Вип.3–4. Одеса : Астропринт, 1999. С. 48–53.
4. Таранець В.Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (до витоків індоєвропейської прамови). 2 видан., перероблене і доп. Одеса: Астропринт, 1999. 116 с.
5. Mayer K. Die Bedeutung der weissen Farbe im Kultus der Griechen und Römer. Dissertation. Freiburg im Breisgau: Univ. Diss., 1927. 48 S.
6. Reiter G. -Die griechischen Bezeichnungen der Farben weiss, grau und braun. Eine Bedeutungsuntersuchung. Dissertation. Innsbruck: Univ. Diss., 1962. 132 S.
7. Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens: In 10 Bänden / Hrsg. von Hanns Bächtold-Stäubli. Berlin und Leipzig : de Gruyter, 1930/1931. Bd. 3. 1920 S.; 1935/1936. Bd. 7. 1712 S.; 1938/1941. Bd. 9. 996 S.
8. Nork F. Etymologisch-symbolisch-mythologisches Realwörterbuch zum Handgebrauche für Bibelforscher, Archäologen und bildende Künstler: In 4 Bänden. Stuttgart: Verlag der Buchhandlung, 1843. Bd. 1. 404 S.
9. Wörterbuch der deutschen Volkskunde / Hrsg. von R.Beitl, A.Oswald. 3. Aufl. Stuttgart: Kröner, 2004. 1005 S.

**Kozak T. B., Tupikova T. V., Pelivan O. K. THE SYMBOLISM
OF WHITE AND BLACK COLORS IN THE CULTURE AND TRADITIONS
OF DIFFERENT NATIONS. PRIMARY SEMANTICISM OF THE CONCEPT 'BLACK/WHITE'**

The article examines the process of origin and development of content shades and phonetic design of the concept of "black"/"white" in the languages of the original formation. The reconstruction of the proforma of this concept requires the involvement of information about it from many Indo-European languages: materials from etymological, explanatory, mythological, phraseological, bilingual dictionaries were used; analyzed a significant number of Old and Middle High German texts. In numerous linguistic works devoted to the problem of studying color symbols, the origin of these tokens, changes in their meaning are rarely investigated; no attention is paid to deep reconstruction and, accordingly, to original motivation. The article analyzes the symbolism and specificity of white and black colors in the cultures and traditions of various peoples, identifying the main trends and regularities of the development of this lexical subsystem. In the course of the research, the chronology of the emergence of the concept of "black"/"white" in the languages of the original formation was clarified. The peculiarities of the development of the semantics of the studied units in the diachronic aspect are defined and revealed. A linguistic reconstruction of the proforms was carried out and the primary motivation of the investigated lexemes was revealed. The work revealed that the first words themselves were ambiguous, overloaded, but in the context describing the simple situations in which ancient people communicated, the words acquired clarity and certainty. With the ambiguity of ancient roots, it often happened that both the roots themselves and the words derived from them contained opposite meanings. The article revealed that the concept of white color and its visual and sensory perception consisted primarily of the opposition "light (white)" – "dark (black)". In the juxtaposition of darkness and light, initially not as two contrasting visual sensations, but as contrasting elements of the visible world – black as dark, and white as light, and, therefore, especially highlighted against the background of black, and it turned out to be possible to highlight the color white. The duality of the symbolism indicates that initially people perceived color as a single and indivisible concept, in which the binary oppositions "white" and "black" implicitly coexisted.

Key words: color adjectives, diachronic signs, development of semantics, reconstruction of words, motivation, binary, symbolism, syncretism, primary nomination.